

خیر و شر در اسلام

در گفت‌وگویی دیگر با پروفسور عادل تئودور خوری*

دیدگاه اسلام را در مورد مقوله خیر و شر تشریح فرمایید؟

□ اسلام آیینی توحیدی است و تأکید آن بر وجود ذات حق است. تصویری که اسلام از ایمان ارائه داده است، عامل نجات و سعادت او است. اسلام بر بنیاد اعتراف به یگانگی پروردگار و پیروی مطلق از فرمان خالق هستی بنا شده و مسلمان بودن در گرو داشتن ایمان و باور کامل به آن است. بر اساس آموزه‌های قرآن، خداوند در متن زندگی انسان قرار دارد و در ایمان، رفتار و کردار او نقش دارد، از این رو انسان تنها با پیروی از فرمان‌های الهی به سر منزل مقصود در دنیا و آخرت رهنمون می‌شود. انسانی که به حضور خداوند در زندگی مادی و رستاخیز باور نداشته باشد عصیانگر بوده و از هدایت پروردگار محروم است و این آغاز گمراهی است. در مقابل، انسان مؤمن در زندگی خود تسلیم بی‌قید و شرط الهی بوده، همواره در حالت توکل به او به سر می‌برد. تسلیم و خضوع در برابر اراده پروردگار مبنای اصلی اندیشه اسلامی را شکل می‌دهد. انسان آفریده برگزیده خداوند است که بر دیگر آفریده‌ها برتری داده شده است. در جای جای قرآن فضیلت انسان بر دیگر مخلوقات به خوبی مشهود است. در سوره حجر، آیات ۲۸ و ۲۹ اشاره دارد به این‌که خدا از روح خود در انسان دمیده است و در سوره تین آیه ۳ تأکید دارد که خداوند انسان را در بهترین حالت آفریده است گرچه انسان بر پایه قرآن، خلیفه و جانشین خداوند در زمین است، با این همه از لغزش و گناه در امان نیست.

گناه از بدو پیدایش انسان همواره با او بوده است. حضرت آدم هنگامی که در بهشت بود از فرمان خداوند عصیان کرد و دچار لغزش شد. به دیگر سخن لغزش آدم و حوا نمونه‌ای از طبیعت و سرشت آدمی است که او را در معرض خطا و لغزش و در نهایت گناه قرار داده است. با این حال اسلام بر این نکته تأکید دارد که در کنار لغزش و گناه، باب

**. این گفت‌وگو در اردیبهشت ۱۳۸۵ توسط جناب آقای یوزر جمهوری به نمایندگی از فصلنامه هفت آسمان انجام گرفته است و چون ارتباط مستقیمی با محورهای فصلنامه نداشته از چاپ آن صرف‌نظر کرده بودیم. اما اینک برای آگاهی خوانندگان محترم از میزان آشنایی جناب خوری با مفاهیم اسلامی و قرآنی به نشر آن به عنوان ضمیمه مصاحبه اخیر فصلنامه با ایشان اقدام نمودیم. هفت آسمان

توبه و مغفرت الاهی باز است و لغزش و مغفرت همواره در زندگی انسان جریان دارد. از دیدگاه اسلام پایندی انسان به اوامر الاهی نیز بر اساس شرایطی که در آن به سر می‌برد متفاوت است، زیرا هنگامی که خداوند درهای رحمت خود را به روی او می‌گشاید وی از آن شادمان می‌شود و اگر با دشواری روبه‌رو شود، دچار یأس از رحمت الاهی شده کفر می‌ورزد. هنگامی که درخواستی از خداوند دارد و به جانب او می‌آورد و با گذر از سختی‌ها و مشکلات بار دیگر، خداوند را به فراموشی می‌سپرد.

قرآن در سوره یوسف آیه ۵۳ به نفس اماره انسان اشارت دارد و این‌که همواره در معرض وسوسه‌های شیطانی است. از همین رو قرآن به صراحت تأکید دارد که شیطان دشمن انسان‌های مؤمن است. پیروی انسان از شیطان و روی آوردن انسان به اعمال نکوهیده که قرآن از آنها نهی کرده است نگویند را در هر دو جهان در پی دارد.

بیت ابعاد اجتماعی فساد در اسلام را تشریح کنید.

□ با نگاه به آیات قرآن می‌توان نشانه‌های فساد را در ابعاد اجتماعی مشاهده کرد. در سوره شعراء آیات ۱۵۱ و ۱۵۲ خداوند از مؤمنان می‌خواهد که از اسراف‌کنندگانی که در پی فساد و تباهی در زمین‌اند و اصلاح نمی‌پذیرند، پیروی نکنند. قرآن کشتن افراد بی‌گناه، روابط ناسالم در فعالیت بازرگانی، دروغ گفتن، افترا بستن و هر نوع ستم به فرد و جامعه را فساد می‌داند، زیرا همه این اعمال، زندگی اجتماعی را دچار معضل کرده، سعادت انسان را به خطر می‌اندازد. قرآن کریم تأکید دارد که خداوند خواهان نزول رحمت بر بندگانش است و جهان چیزی جز آزمون بزرگ و تحمل مسئولیت نیست. از این رو در سوره بقره آیه ۳۰ بر نقش انسان به عنوان جانشین خداوند بر زمین اشارت شده است. انسان با وجود ضعف و ناتوانی و گرفتار شدن در هواهای نفسانی و دشمنی شیطان با او موظف به پیروی و حفظ امانتی است که خداوند بر دوش او نهاده است. شرایط گوناگونی که انسان در زندگی با آن روبه‌رو می‌شود، فرصت مناسبی است تا وی در مواجهه با دشواری‌های زندگی ایمان خود را حفظ نماید. در سوره نحل آیه ۴۰ بر این سخن تأکید شده است که انسان باید همواره به یاد داشته باشد که آیا در شمار شکرگزاران نعمت‌های خداوند است و یا در زمره ناسپاسان.

چگونه قرآن انسان‌ها را به صلاح و سداد هدایت می‌کند؟

□ انسان با خودآگاهی زمینه خداشناسی را برای خود هموار می‌کند. پیامبران این پیام مهم را برای بشریت به ارمغان آورده‌اند که ایمان به خداوند تنها عامل نجات‌دهنده انسان‌هاست. آیه ۲۵ سوره انبیاء و آیات ۶۰ و ۶۱ سوره یاسین مؤید این نظر است. برای رسیدن به ایمان و جنگ‌انداختن به ریسمان الاهی باید قلب سلیم داشت و کسانی که این نعمت را دارند به خودآگاهی و درک قدرت مطلقه خداوند بر هستی نایل می‌شوند. در این باره به سوره بقره آیه ۱۶۴، سوره انعام آیه ۹۹ و سوره روم آیات ۱۷ تا ۲۵ مراجعه کنید. اما اگر انسان از ایمان به خداوند سرباز زند راه هلاک و تباهی را در پیش گرفته، همه اعمالش باطل و بی‌ارزش خواهد بود، زیرا انسانی که خداوند را انکار نماید هیچ یک از کارهایش به نجات او کمکی نمی‌کنند. فلسفه بعثت پیامبران نیز ناشی از آن است که اگر نفس اماره مهار نشود می‌تواند انسان را در دو جهان به سوی نگونبختی سوق دهد. فرستادگان الاهی انسان‌ها را به تعقل و تدبیر در جهان هستی وا می‌دارند. نکته بسیار مهم در آموزه‌های قرآنی این است که انسان مؤمن نه تنها به بهشت راه می‌یابد، بلکه در این جهان به انسان نمونه تبدیل می‌شود. انسان مؤمن از منظر اسلام به کسی اطلاق می‌شود که پس از ایمان و شهادت دادن به حقانیت دین اسلام به واجبات دینی خود عمل کند. به دیگر سخن، این واجبات ساز و کارهای نجات انسان از ورطه هواهای شیطانی است. انسان مؤمن نیز باید با دیگر پیروان اسلام رفتار برادرانه داشته باشد. سوره توبه آیه ۷۱ و سوره حجرات آیه ۱۰ به این نکته مهم اشارت دارد. به تعبیر دیگر مؤمنان باید به یاری دیگر انسان‌ها به ویژه تنگدستان و بینوایان برخیزند. در سایه وجود چنین انسان‌هایی جامعه نمونه اسلامی که قرآن از آن به «خیر امة» یاد می‌کند، به وجود می‌آید. به سخره‌نگرفتن افراد، برتر شمردن عفو و بخشش بر گرفتن انتقام و این‌که انسان دشمن خود را به دوست تبدیل کند، از راه‌های رسیدن به ایمان راستین است.

بر اساس آیات صریح قرآن کریم، خداوند برای زندگی انسان‌ها احترام و ارزش بسیاری قائل است و فردی که دستش به خون انسان بی‌گناهی آغشته شود، گویی حق همه بشریت نابود کرده و مورد خشم خداوند قرار می‌گیرد. مجازات‌هایی که قرآن برای موارد متعدد تعیین کرده نیز همگی در چارچوب حفظ و صیانت جامعه ایمانی است.

بکس قرآن چه ساز و کارهایی را برای رسیدن به ایمان راستین ارائه می‌دهد؟

□ نماز که روی آوردن انسان به خداوند است از مهم‌ترین ساز و کارهای رسیدن به ایمان است، زیرا فرد نمازگزار انسانی شکرگزار است که رهنمودهای قرآنی را برای اصلاح خود بر می‌گزیند. روزه، حج و زکات نیز همگی در همین چارچوب قرار دارند. کوتاه سخن این‌که این تنها خداوند است که قادر به نجات انسان از زشتی‌ها و آلودگی‌هاست، همچنانکه هر انسان گنه‌کاری خودش مسئول اعمالش می‌باشد و هیچ کس نمی‌تواند بار دیگری را بر دوش بکشد. در این باره سوره زمر آیه ۷ و انعام آیه ۱۶۴ به این موضوع اشاره دارد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پښتونستان د علومو او مطالعاتو فریښتی
پرتال جامع علوم انسانی